

Taittirīya-Brāhmaṇa

Book 3, Chapter 8

Edited by Subramania Sarma, Chennai

Final proofread version, 1st April 2005

[[3-8-1-1]]

सांग्रहण्येष्या यजते।

इमां जनतां संगृह्णीति।

द्वादशारत्नी रशना भवति।

द्वादश मासाः संवत्सरः।

संवत्सरमेवावरुन्धे।

मौञ्जी भवति।

ऊर्वे मुञ्जाः।

ऊर्जमेवावरुन्धे।

चित्रा नक्षत्रं भवति।

चित्रं वा एतत्कर्म ॥ १ ॥

[[3-8-1-2]]

यदश्वमेधः समृद्धौ।

पुण्यनाम देवयजनमध्यवस्यति।

पुण्यामेव तेन कीर्तिमभिजयति।

अपदातीनृत्विजः समावहन्त्या सुब्रह्मण्यायाः।

सुवर्गस्य लोकस्य समृद्धौ।

केशश्मश्रु वपते।

नखानि निकृन्तते।

दतो धावते।

स्नाति।

अहतं वासः परिधत्ते।

पाप्मनोऽपहत्यै।

वाचं यत्वोपवसति।

सुवर्गस्य लोकस्य गुप्त्यै।

रात्रिं जागरयन्त आसते।
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै ॥ २ ॥
कर्म धत्ते पञ्च च ॥ १ ॥

[[3-8-2-1]]

चतुष्टय्य आपो भवन्ति।
चतुःशफो वा अश्वः प्राजापत्यः समृष्ट्यै ॥
ता दिग्भ्यः समाभृता भवन्ति।
दिक्षु वा आपः।
अन्नं वा आपः।
अद्ध्यो वा अन्नं जायते।
यदेवाद्ध्योऽन्नं जायते।
तदवरुन्धे।
तासु ब्रह्मौदनं पचति।
रेत एव तद्दधाति ॥ १ ॥

[[3-8-2-2]]

चतुःशरावो भवति।
दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठति।
उभयतौ रुक्मौ भवतः।
उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति।
उद्धरति शृतत्वाय।
सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय।
चत्वारं आर्षेयाः प्राश्नन्ति।
दिशामेव ज्योतिषि जुहोति।
चत्वारि हिरण्यानि ददाति।
दिशामेव ज्योतींष्यवरुन्धे ॥ २ ॥

[[3-8-2-3]]

यदाज्यमुच्छिष्यते।
तस्मिन्नशनां न्युनत्ति।
प्रजापतिर्वा औदनः।

रेत आज्यम्।
यदाज्ये रशनां न्युनक्ति।
प्रजापतिमेव रेतसा समर्धयति।
दर्भमयी रशना भवति।
बहु वा एष कुचरौऽमेध्यमुपगच्छति।
यदश्वः।
पवित्रं वै दुर्भाः ॥ ३ ॥

[[3-8-2-4]]

यद्दर्भमयी रशणा भवति।
पुनात्येवैनम्।
पूतमेनं मेध्यमालभते।
अश्वस्य वा आलब्धस्य महिमोदक्रामत्।
स महर्त्विजः प्राविशत्।
तन्महर्त्विजां महर्त्विक्त्वम्।
यन्महर्त्विजः प्राश्नन्ति।
महिमानमेवास्मिन्तद्दधाति।
अश्वस्य वा आलब्धस्य रेत उदक्रामत्।
तत्सुवर्णं हिरण्यमभवत्।
यत्सुवर्णं हिरण्यं ददाति।
रेत एव तद्दधाति।
ओदने ददाति।
रेतो वा औदनः।
रेतो हिरण्यम्।
रेतसैवास्मिन्नेतो दधाति ॥ ४ ॥
दधाति रुन्धे दुर्भा अभवत्षड् ॥ २ ॥

[[3-8-3-1]]

यो वै ब्रह्मणे देवेभ्यः प्रजापतयेऽप्रतिप्रोच्याश्वं मेध्यं बध्नाति।
आ देवताभ्यो वृश्च्यते।
पापीयान्भवति।

यः प्रतिप्रोच्य।

न देवताभ्य आवृश्च्यते।

वसीयान्भवति ॥

यदाह।

ब्रह्मन्नश्वं मेध्यं भन्त्स्यामि देवेभ्यः प्रजापतये तेन राध्यासमिति।

ब्रह्म वै ब्रह्मा।

ब्रह्मण एव देवेभ्यः प्रजापतये प्रतिप्रोच्याश्वं मेध्यं बध्नाति ॥ १ ॥

[[3-8-3-2]]

न देवताभ्य आवृश्च्यते।

वसीयान्भवति।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति रशनामादत्ते प्रसूत्यै।

अश्विनौर्बाहुभ्यामित्याह।

अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्।

पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै।

व्यृद्धं वा एतद्यज्ञस्य।

यद्यजुष्केण क्रियते।

इमामगृभ्णन्नशनामृतस्येत्यधिवदति यजुष्कृत्यै।

यज्ञस्य समृद्धौ ॥ २ ॥

[[3-8-3-3]]

तदाहुः।

द्वादशारत्नी रशना कर्तव्याश्च त्रयोदशारत्नीश्चरिति।

ऋषभो वा एष ऋतूनाम्।

यत्संवत्सरः।

तस्य त्रयोदशो मासो विष्टपम्।

ऋषभ एष यज्ञानाम्।

यदश्वमेधः।

यथा वा ऋषभस्य विष्टपम्।

एवमेतस्य विष्टपम्।

त्रयोदशमरत्निश्च रशनायामुपादधाति ॥ ३ ॥

[[3-8-3-4]]

यथर्षभस्य विष्टपꣳ सꣳस्करोति।
तादृगेव तत्।
पूर्व आयुषि विदथेषु कव्येत्याह।
आयुरेवास्मिन्दधाति।
तया देवाः सुतमाबभूवुरित्याह।
भूतिमेवोपावर्तते।
ऋतस्य सामन्सरमारपन्तीत्याह।
सत्यं वा ऋतम्।
सत्येनैवैनमृतेनारभते।
अभिधा असीत्याह ॥ ४ ॥

[[3-8-3-5]]

तस्मादश्वमेधयाजी सर्वाणि भूतान्यभिभवति।
भुवनमसीत्याह।
भूमानमेवोपैति।
यन्ताऽसीत्याह।
यन्तारमेवैनं करोति।
धर्ताऽसीत्याह।
धर्तारमेवैनं करोति।
सौऽग्निं वैश्वानरमित्याह।
अग्नावेवैनं वैश्वानरे जुहोति।
सप्रथसमित्याह ॥ ५ ॥

[[3-8-3-6]]

प्रजयैवैनं पशुभिः प्रथयति।
स्वाहाकृत इत्याह।
होम एवास्यैषः।
पृथिव्यामित्याह।
अस्यामेवैनं प्रतिष्ठापयति।
यन्ता राड्यन्ताऽसि यमनो धर्ताऽसि धरुण इत्याह।

रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे।
 कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वेत्याह।
 आशिषमेवैतामाशास्ते।
 स्वगा त्वा देवेभ्य इत्याह।
 देवेभ्य एवैनं स्वगा करोति।
 स्वाहा त्वा प्रजापतय इत्याह।
 प्राजापत्यो वा अश्वः।
 यस्या एव देवताया आलभ्यते।
 तयैवैनं समर्धयति ॥ ६ ॥
 बध्नाति समृद्ध्या उपादधात्यसीत्याह सप्रथसमित्याह देवेभ्य इत्याह पञ्च च ॥ ३ ॥

[[3-8-4-1]]

यः पितुरनुजायाः पुत्रः।
 स पुरस्तान्नयति।
 यो मातुरनुजायाः पुत्रः।
 स पश्चान्नयति।
 विष्वञ्चमेवास्मात्पाप्मानं विवृहतः।
 यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुण इति श्वानं चतुरक्षं प्रसौति।
 परो मर्तः परः श्वेति शुनश्चतुरक्षस्य प्रहन्ति।
 श्वेव वै पाप्मा भ्रातृव्यः।
 पाप्मानमेवास्य भ्रातृव्यं हन्ति।
 सैध्रकं मुसलं भवति ॥ १ ॥

[[3-8-4-2]]

कर्म कर्मैवास्मै साधयति।
 पौंश्चलेयो हन्ति।
 पुंश्चल्वां वै देवाः शुचं न्यदधुः।
 शुचैवास्य शुचं हन्ति।
 पाप्मा वा एतमीप्सतीत्याहुः।
 योऽश्वमेधेन यजत इति।
 अश्वस्याधस्पदमुपास्यति।

वज्री वा अश्वः प्राजापत्यः।
वज्रैणैव पाप्मानं भ्रातृव्यमवक्रामति।
दक्षिणाऽपप्लावयति ॥ २ ॥

[[3-8-4-3]]

पाप्मानमेवास्माच्छर्मलमपप्लावयति।
एषीक उदूहो भवति।
आयुर्वा इषीकाः।
आयुरेवास्मिन्दधति।
अमृतं वा इषीकाः।
अमृतमेवास्मिन्दधति।
वेतसशाखोपसंबद्धा भवति।
अप्सुर्योनिर्वा अश्वः।
अप्सुजो वेतसः।
स्वादेवैनं योनेर्निर्मिमीते।
पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभ्युदूहति।
पुरस्तादेवास्मिन्प्रतीच्यमृतं दधाति।
अहं च त्वं च वृत्रहन्निति ब्रह्मा यजमानस्य हस्तं गृह्णाति।
ब्रह्मक्षत्ते एव संदधाति।
अभि क्रत्वैन्द्र भूरधज्मन्नित्यध्वर्युर्यजमानं वाचयत्यभिजित्यै ॥ ३ ॥
भवति प्लावयति मिमीते पञ्च च ॥ ४ ॥

[[3-8-5-1]]

चत्वारं ऋत्विजः समुक्षन्ति।
आभ्य एवैनं चतसृभ्यो दिग्भ्योऽभिसमीरयन्ति।
शतेन राजपुत्रैः सहाध्वर्युः।
पुरस्तात्प्रत्यङ्घ्रिष्ठन्प्रोक्षति।
अनेनाश्वेन मेध्यैनेष्ट्वा।
अयं राजा वृत्रं वध्यादिति।
राज्यं वा अध्वर्युः।
क्षत्तं राजपुत्रः।

रा॒ज्ये॒नै॒वास्मि॑न्क्ष॒त्तं द॑धाति ।
श॒तेना॑रा॒जभि॑रु॒ग्रैः स॒ह ब्र॒ह्मा ॥ १ ॥

[[3-8-5-2]]

दक्षि॑णत उदङ्घि॑ष्ठन्प्रोक्ष॑ति ।
अ॒नेना॑श्वे॒न मे॒ध्यैने॒ष्ट्वा ।
अ॒यꣳ राजा॑ऽप्रति॒धृष्यो॑ऽस्त्विति॑ ।
बलं॑ वै ब्र॒ह्मा ।
बल॑मरा॒जो॒ग्रः ।
बले॑नै॒वास्मि॑न्बलं द॑धाति ।
श॒तेन॑ सू॒तग्रा॑म॒णिभिः॑ स॒ह होता॑ ।
प॒श्चात्प्रा॑ङ्घि॑ष्ठन्प्रोक्ष॑ति ।
अ॒नेना॑श्वे॒न मे॒ध्यैने॒ष्ट्वा ।
अ॒यꣳ राजा॑ऽस्यै॒ विशः॑ ॥ २ ॥

[[3-8-5-3]]

ब॒हु॒ग्वै ब॑ह्व॒श्वायै॑ ब॒ह्वजा॑वि॒कायै॑ ।
ब॒हु॒व्री॒हिय॑वायै॑ ब॒हुमा॑षति॒लायै॑ ।
ब॒हु॒हिर॑ण्यायै॑ ब॒हुह॑स्ति॒कायै॑ ।
ब॒हु॒दा॒सपू॑रुषायै॑ रयि॒मत्यै॑ पु॒ष्टि॑मत्यै ।
ब॒हुरा॑य॒स्यो॒षायै॑ राजा॑ऽस्त्विति॑ ।
भू॒मा वै होता॑ ।
भू॒मा सू॑तग्रा॒मण्यः॑ ।
भू॒मैवा॑स्मिन्भू॒मानं॑ द॑धाति ।
श॒तेन॑ क्ष॒त्तसंग्र॑ही॒तृभिः॑ स॒होद्गा॑ता ।
उ॒त्तर॑तो दक्षि॑णा तिष्ठन्प्रोक्ष॑ति ॥ ३ ॥

[[3-8-5-4]]

अ॒नेना॑श्वे॒न मे॒ध्यैने॒ष्ट्वा ।
अ॒यꣳ राजा॑ सर्व॒मायु॑रे॒त्विति॑ ।
आयु॑र्वा उ॒द्गा॑ता ।
आयुः॑ क्ष॒त्तसंग्र॑ही॒तारः॑ ।

आयुषैवास्मिन्नायुर्दधाति।
शत५ शतं भवन्ति।
शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियः।
आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति।
चतुःशता भवन्ति।
चतस्रो दिशः।
दिक्ष्वैव प्रतितिष्ठति ॥ ४ ॥
ब्रह्मा विश उक्षिति दिश एकं च ॥ ५ ॥

[[3-8-6-1]]

यथा वै हविषो गृहीतस्य स्कन्दति।
एवं वा एतदश्वस्य स्कन्दति।
यन्निक्तमनालब्धमुत्सृजन्ति।
यत्स्तोक्या अन्वाह।
सर्वहुतमेवैनं करोत्यवस्कन्दाय।
अस्कन्न५ हि तत्।
यद्भुतस्य स्कन्दति।
सहस्रमन्वाह।
सहस्रसंमितः सुवर्गो लोकः।
सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै ॥ १ ॥

[[3-8-6-2]]

यत्परिमिता अनुब्रूयात्।
परिमितमवरुन्धीत्।
अपरिमिता अन्वाह।
अपरिमितः सुवर्गो लोकः।
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै।
स्तोक्या जुहोति।
या एव वर्ष्या आपः।
ता अवरुन्धे।
अस्यां जुहोति।

इयं वा अग्निर्वैश्वानरः ॥ २ ॥

[[3-8-6-3]]

अस्यामेवैनाः प्रतिष्ठापयति।

उवाच ह प्रजापतिः।

स्तोक्यासु वा अहमश्वमेधः सङ्स्थापयामि।

तेन ततः सङ्स्थितेन चरामीति।

अग्नये स्वाहेत्याह।

अग्नय एवैनं जुहोति।

सोमाय स्वाहेत्याह।

सोमायैवैनं जुहोति।

सवित्रे स्वाहेत्याह।

सवित्र एवैनं जुहोति ॥ ३ ॥

[[3-8-6-4]]

सरस्वत्यै स्वाहेत्याह।

सरस्वत्या एवैनं जुहोति।

पूष्णे स्वाहेत्याह।

पूष्ण एवैनं जुहोति।

बृहस्पतये स्वाहेत्याह।

बृहस्पतय एवैनं जुहोति।

अपां मोदाय स्वाहेत्याह।

अद्भ्य एवैनं जुहोति।

वायवे स्वाहेत्याह।

वायव एवैनं जुहोति ॥ ४ ॥

[[3-8-6-5]]

मित्राय स्वाहेत्याह।

मित्रायैवैनं जुहोति।

वरुणाय स्वाहेत्याह।

वरुणायैवैनं जुहोति ॥

एताभ्य एवैनं देवताभ्यो जुहोति।

दशं दश संपादं जुहोति ।
 दशाक्षरा विराट् ।
 अन्नं विराट् ।
 विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे ।
 प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते ।
 यः पराचीराहुतीर्जुहोति ।
 पुनः पुनरभ्यावर्तं जुहोति ।
 अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति ।
 एतां ह वाव सोऽश्वमेधस्य सङ्स्थितिमुवाचास्कन्दाय ।
 अस्कन्नं हि तत् ।
 यद्यज्ञस्य सङ्स्थितस्य स्कन्दति ॥ ५ ॥
 अभिजित्यै वैश्वानरः संवित्र एवैनं जुहोति वायवं एवैनं जुहोति च्यवते षड् ॥ ६ ॥

[[3-8-7-1]]

प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षामीति पुरस्तात्प्रत्यङ्घ्नन्प्रोक्षति ।
 प्रजापतिर्वै देवानामन्नादो वीर्यावान् ।
 अन्नाद्यमेवास्मिन्वीर्यं दधाति ।
 तस्मादश्वः पशूनामन्नादो वीर्यावत्तमः ॥
 इन्द्राग्निभ्यां त्वेति दक्षिणतः ।
 इन्द्राग्नी वै देवानामोजिष्ठौ बलिष्ठौ ।
 ओजं एवास्मिन्बलं दधाति ।
 तस्मादश्वः पशूनामोजिष्ठो बलिष्ठः ।
 वायवे त्वेति पश्चात् ।
 वायुर्वै देवानामाशुः सारसारितमः ॥ १ ॥

[[3-8-7-2]]

जवमेवास्मिन्दधाति ।
 तस्मादश्वः पशूनामाशुः सारसारितमः ।
 विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युत्तरतः ।
 विश्वे वै देवा देवानां यशस्वितमाः ।
 यशं एवास्मिन्दधाति ।

तस्मादश्वः पशूनां यशस्वितमः ।
देवेभ्यस्त्वेत्यधस्तात् ।
देवा वै देवानामपचिततमाः ।
अपचितिमेवास्मिन्दधाति ।
तस्मादश्वः पशूनामपचिततमः ॥ २ ॥

[[3-8-7-3]]

सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युपरिष्ठात् ।
सर्वे वै देवास्त्विषिमन्तो हरस्विनः ।
त्विषिमेवास्मिन्हरो दधाति ।
तस्मादश्वः पशूनां त्विषिमान्हरस्वितमः ।
दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेत्याह ।
एभ्य एवैनं लोकेभ्यः प्रोक्षति ।
सते त्वाऽसते त्वाऽच्चस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्याह ।
तस्मादश्वमेधयाजिनः सर्वाणि भूतान्युपजीवन्ति ।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति ।
यत्प्राजापत्योऽश्वः ।
अथ कस्मादेनमन्याभ्यो देवताभ्योऽपि प्रोक्षतीति ।
अश्वे वै सर्वा देवता अन्वार्यत्ताः ।
तं यद्विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इति प्रोक्षति ।
देवता एवास्मिन्नन्वायातयति ।
तस्मादश्वे सर्वा देवता अन्वार्यत्ताः ॥ ३ ॥
सारसारितमोपचिततमः प्राजापत्योऽश्वः पञ्च च ॥ ७ ॥

[[3-8-8-1]]

यथा वै हविषो गृहीतस्य स्कन्दति ।
एवं वा एतदश्वस्य स्कन्दति ।
यत्प्रोक्षितमनालब्धमुत्सृजन्ति ।
यदश्वचरितानि जुहोति ।
सर्वहुतमेवैनं करोत्यस्कन्दाय ।
अस्कन्नं हि तत् ।

यद्भुतस्य॒ स्कन्दति॑ ।
ई॒का॒राय॒ स्वाहे॑कृ॒ताय॒ स्वाहे॑त्याह ।
ए॒तानि॒ वा अ॑श्वचरि॒तानि॑ ।
च॒रि॒तै॒रै॒वैन॑ꣳ सम॒र्धय॑ति ॥ १ ॥

[[3-8-8-2]]

तदा॑हुः ।
अना॑हुतयो॒ वा अ॑श्वचरि॒तानि॑ ।
नैता॑ हो॒तव्या॑ इति॑ ।
अथो॑ खल्वा॒हुः ।
हो॒तव्या॑ ए॒व ।
अत्र॒ वावै॑वं वि॒द्वान॑श्वमे॒धꣳ सꣳस्था॑पयति ।
यद॑श्वचरि॒तानि॑ जुहोति॑ ।
तस्मा॑द्धो॒तव्या॑ इति॑ ।
ब॒हि॒र्धा वा ए॑नमे॒तदा॑यत॒नाद्घा॑ति ।
भ्रातृ॑व्यमस्मै॒ जन॑यति ॥ २ ॥

[[3-8-8-3]]

यस्या॑नायत॒नैꣳन्यत्रा॑ग्नेराहु॒तीर्जु॑होति॑ ।
सा॒वि॒त्रिया॑ इ॒ष्ट्याः॑ पु॒रस्ता॑त्स्विष्ट॒कृतः॑ ।
आ॒ह॒व॒नीयेꣳश्व॑चरि॒तानि॑ जुहोति॑ ।
आ॒य॒त॒न ए॒वास्या॑हु॒तीर्जु॑होति॑ ।
नास्मै॑ भ्रातृ॒व्यं ज॑नयति ।
तदा॑हुः ।
य॒ज्ञ॒मु॒खे य॑ज्ञमु॒खे हो॒तव्याः॑ ।
य॒ज्ञ॒स्य॒ क्लृ॑प्त्यै ।
सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑नु॒ख्यात्या॑ इति॑ ।
अथो॑ खल्वा॒हुः ।

[[3-8-8-4]]

यद्य॑ज्ञमु॒खे य॑ज्ञमु॒खे जुहु॑यात् ।
प॒शुभि॑र्यज॒मानं॑ व्य॒र्धये॑त् ।

अव सुवर्गाल्लोकात्पद्येत।
 पापीयान्त्स्यादिति।
 सकृदेव होतव्याः।
 न यजमानं पशुभिर्व्यर्धयति।
 अभि सुवर्गं लोकं जयति।
 न पापीयान्भवति।
 अष्टाचत्वारिंशत्तमश्वरूपाणि जुहोति।
 अष्टाचत्वारिंशदक्षरा जगती।
 जागतोऽश्वः प्राजापत्यः समृच्चै।
 एकमतिरिक्तं जुहोति।
 तस्मादेकः प्रजास्वर्धुकः ॥ ४ ॥
 अर्धयति जनयति खल्वाहुर्जगती त्रीणि च ॥ ८ ॥

[[3-8-9-1]]

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्रेत्याह।
 इयं वै माता।
 असौ पिता।
 आभ्यामेवैनं परिददाति।
 अश्वोऽसि हयोऽसीत्याह।
 शास्त्येवैनमेतत्।
 तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते।
 अत्योऽसीत्याह।
 तस्मादश्वः सर्वान्पशूनत्येऽति।
 तस्मादश्वः सर्वेषां पशूनां श्रेष्ठ्यं गच्छति ॥ १ ॥

[[3-8-9-2]]

प्र यशः श्रेष्ठ्यमाप्नोति।
 य एवं वेद।
 नरोऽस्यर्वाऽसि सप्तिरसि वाज्यसीत्याह।
 रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे।
 ययुर्नामाऽसीत्याह।

एतद्वा अश्वस्य प्रियं नामधेयम्।
प्रियेणैवैनं नामधेयेनाभिवदति।
तस्मादप्यामित्रौ संगत्य।
नाम्ना चेद्धयेते।
मित्रमेव भवतः ॥ २ ॥

[[3-8-9-3]]

आदित्यानां पत्वाऽन्विहीत्याह।
आदित्यानेवैनं गमयति।
अग्रये स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पूर्वहोमाञ्जुहोति।
पूर्वं एव द्विषन्तं भ्रातृव्यमतिक्रामति।
भूरसि भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वेत्युत्सृजति सर्वत्वाय।
देवा आशापाला एतं देवेभ्योऽश्वं मेधाय प्रोक्षितं गोपायतेत्याह।
शतं वै तल्प्या राजपुत्रा देवा आशापालाः।
तेभ्य एवैनं परिददाति।
ईश्वरो वा अश्वः प्रमुक्तः परां परावतं गन्तौः।
इह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहेति चतृषु पत्सु जुहोति ॥ ३ ॥

[[3-8-9-4]]

एता वा अश्वस्य बन्धनम्।
ताभिरेवैनं बध्नाति।
तस्मादश्वः प्रमुक्तो बन्धनमार्गच्छति।
तस्मादश्वः प्रमुक्तो बन्धनं न जहाति।
राष्ट्रं वा अश्वमेधः।
राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते।
येऽश्वं मेध्यं रक्षन्ति।
तेषां य उदृचं गच्छन्ति।
राष्ट्रादेव ते राष्ट्रं गच्छन्ति।
अथ य उदृचं न गच्छन्ति ॥
राष्ट्रादेव ते व्यवच्छिद्यन्ते।
परा वा एष सिच्यते।

योऽबलोऽश्वमेधेन यजते।
यदमित्रा अश्वं विन्देरन्।
हन्येतास्य यज्ञः।
चतुःशता रक्षन्ति।
यज्ञस्याघाताय।
अथान्यमानीय प्रोक्षेयुः।
सैव ततः प्रायश्चित्तिः ॥ ४ ॥
गच्छति भवतः पत्सु जुहोति न गच्छन्ति नव च ॥ ९ ॥

[[3-8-10-1]]

प्रजापतिरकामयताश्वमेधेन यजेयेति।
स तपोऽतप्यत।
तस्य तेपानस्य।
सप्तात्मनो देवता उदक्रामन्।
सा दीक्षाऽभवत्।
स एतानि वैश्वदेवान्यपश्यत्।
तान्यजुहोत्।
तैर्वै स दीक्षामवारुन्ध।
यद्वैश्वदेवानि जुहोति।
दीक्षामेव तैर्यजमानोऽवरुन्धे ॥ १ ॥

[[3-8-10-2]]

सप्त जुहोति।
सप्त हि ता देवता उदक्रामन्।
अन्वहं जुहोति।
अन्वहमेव दीक्षामवरुन्धे।
त्रीणि वैश्वदेवानि जुहोति।
चत्वार्यौद्ग्रहणानि।
सप्त संपद्यन्ते।
सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः।
प्राणा दीक्षा।

प्राणैरेव प्राणान्दीक्षामवरुन्धे ॥ २ ॥

[[3-8-10-3]]

एकविंशतिं वैश्वदेवानि जुहोति।

एकविंशतिर्वै देवलोकाः।

द्वादश मासाः पञ्चर्तवः।

त्रय इमे लोकाः।

असावादित्य एकविंशः।

एष सुवर्गो लोकः।

तद्वैव्यं क्षत्तम्।

सा श्रीः।

तद्ब्रह्मस्य विष्टपम्।

तत्स्वाराज्यमुच्यते ॥ ३ ॥

[[3-8-10-4]]

त्रिंशतमौद्ग्रहणानि जुहोति।

त्रिंशदक्षरा विराट्।

अन्नं विराट्।

विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे।

त्रेधा विभज्य देवतां जुहोति।

त्र्यावृतो वै देवाः।

त्र्यावृत इमे लोकाः।

एषां लोकानामास्यै।

एषां लोकानां क्लृप्त्यै।

अप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति ॥ ४ ॥

[[3-8-10-5]]

यो दीक्षामतिरेचयति।

सप्तहं प्रचरन्ति।

सप्त वै शीर्षन्याः प्राणः।

प्राणा दीक्षा।

प्राणैरेव प्राणान्दीक्षामवरुन्धे।

पूर्णाहुतिमुत्तमां जुहोति।
सर्वं वै पूर्णाहुतिः।
सर्वमेवाप्नोति।
अथो इयं वै पूर्णाहुतिः।
अस्यामेव प्रति तिष्ठति ॥ ५ ॥
रुन्धे प्राणान्दीक्षामवरुन्ध उच्यते क्रामन्ति तिष्ठति ॥ १० ॥

[[3-8-11-1]]

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत।
तं सृष्टं न किंचनोदयच्छत्।
तं वैश्वदेवान्येवोदयच्छन्।
यद्वैश्वदेवानि जुहोति।
यज्ञस्योद्यत्यै।
स्वाहाऽऽधिमाधीताय स्वाहा।
स्वाहाऽऽधीतं मनसे स्वाहा।
स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा।
काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहेति प्राजापत्ये मुख्ये भवतः।
प्रजापतिमुखाभिरेवैनं देवताभिरुद्यच्छते ॥ १ ॥

[[3-8-11-2]]

अदित्यै स्वाहाऽदित्यै मह्यै स्वाहाऽदित्यै सुमृडीकायै स्वाहेत्याह।
इयं वा अदितिः।
अस्या एवैनं प्रतिष्ठायोद्यच्छते।
सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहेत्याह।
वाग्वै सरस्वती।
वाचैवैनमुद्यच्छते ॥
पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहेत्याह।
पशवो वै पूषा।
पशुभिरेवैनमुद्यच्छते।
त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहेत्याह।
त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां रूपकृत्।

रूपमेव पशुषु दधाति।
 अथो रूपैरेवैनमुद्यच्छते।
 विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णवे निभूयपाय स्वाहेत्याह।
 यज्ञो वै विष्णुः।
 यज्ञायैवैनमुद्यच्छते।
 पूर्णाहुतिमुत्तमां जुहोति।
 प्रत्युत्तब्ध्यै सयत्वाय ॥ २ ॥
 यच्छते पुरुरूपाय स्वाहेत्याहाष्टौ च ॥ ११ ॥

[[3-8-12-1]]

सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपति।
 अष्टाक्षरा गायत्री।
 गायत्रं प्रातःसवनम्।
 प्रातःसवनादेवैनं गायत्रियाश्छन्दसोऽधि निर्मिमीते।
 अथो प्रातःसवनमेव तेनाप्नोति।
 गायत्रीं छन्दः ॥
 सवित्रे प्रसवित्र एकादशकपालं मध्यन्दिने।
 एकादशाक्षरा त्रिष्टुप्।
 त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनम्।
 माध्यन्दिनादेवैनं सवनात्त्रिष्टुभश्छन्दसोऽधि निर्मिमीते ॥ १ ॥

[[3-8-12-2]]

अथो माध्यन्दिनमेव सवनं तेनाप्नोति।
 त्रिष्टुभं छन्दः।
 सवित्र आसवित्रे द्वादशकपालमपराह्णे।
 द्वादशाक्षरा जगती।
 जागतं तृतीयसवनम्।
 तृतीयसवनादेवैनं जगत्याश्छन्दसोऽधि निर्मिमीते।
 अथो तृतीयसवनमेव तेनाप्नोति।
 जगतीं छन्दः।
 ईश्वरो वा अश्वः प्रमुक्तः परां परावतं गन्तोः।

इह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहेति
 चतस्र आहुतीर्जुहोति।
 चतस्रो दिशः।
 दिग्भिरेवैनं परिगृह्णाति।
 आश्वत्थो व्रजो भवति।
 प्रजापतिर्देवेभ्यो निलायत।
 अश्वौ रूपं कृत्वा।
 सौऽश्वत्थे संवत्सरमतिष्ठत्।
 तदश्वत्थस्याश्वत्थत्वम्।
 यदाश्वत्थो व्रजो भवति।
 स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति ॥ २ ॥
 त्रिष्टुभश्छन्दसोऽधि निर्मिमीते जुहोति नव च ॥ १२ ॥

[[3-8-13-1]]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामित्याह।
 ब्राह्मण एव ब्रह्मवर्चसं दधाति।
 तस्मात्पुरा ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चस्यजायत।
 आऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्य इषव्यः शूरो महारथो जायतामित्याह।
 राजन्य एव शौर्यं महिमानं दधाति।
 तस्मात्पुरा राजन्य इषव्यः शूरो महारथोऽजायत।
 दोग्ध्रीं धेनुरित्याह।
 धेन्वामेव पयो दधाति।
 तस्मात्पुरा दोग्ध्रीं धेनुरजायत।
 वोढाऽनङ्घानित्याह ॥ १ ॥

[[3-8-13-2]]

अनडुह्येव वीर्यं दधाति।
 तस्मात्पुरा वोढाऽनङ्घानजायत ॥
 आशुः सप्तिरित्याह।
 अश्व एव जवं दधाति।
 तस्मात्पुराऽऽशुरश्वोऽजायत ॥

पुरंधिर्योषेत्याह ।
योषित्येव रूपं दधाति ।
तस्मात्स्त्री युवतिः प्रिया भावुका ।
जिष्णू रथेष्ठा इत्याह ।
आ ह वै तत्र जिष्णू रथेष्ठा जायते ॥ २ ॥

[[3-8-13-3]]

यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते ।
सभेयो युवेत्याह ।
यो वै पूर्ववयसी ।
स सभेयो युवा ।
तस्माद्युवा पुमान्प्रियो भावुकः ।
आऽस्य यजमानस्य वीरो जायतामित्याह ।
आ ह वै तत्र यजमानस्य वीरो जायते ।
यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते ।
निकामे निकामे नः पर्जन्यो वर्षत्वित्याह ।
निकामे निकामे ह वै तत्र पर्जन्यो वर्षति ।
यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते ।
फलिन्यो न ओषधयः पच्यन्तामित्याह ।
फलिन्यो ह वै तत्रौषधयः पच्यन्ते ।
यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते ।
योगक्षेमो नः कल्पतामित्याह ।
कल्पते ह वै तत्र प्रजाभ्यो योगक्षेमः ।
यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते ॥ ३ ॥
अनङ्घानित्याह जायते वर्षति सप्त च ॥ १३ ॥

[[3-8-14-1]]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत् ।
स आत्मन्नश्वमेधमधत्त ।
तं देवा अब्रुवन् ।
एष वाव यज्ञः ।

यदश्वमेधः ।
अप्येव नोऽत्रास्त्विति ।
तेभ्य एतानन्नहोमान्प्रायच्छत् ।
तानजुहोत् ।
तैर्वै स देवानप्रीणात् ।
यदन्नहोमाञ्जुहोति ॥ १ ॥

[[3-8-14-2]]

देवानेव तैर्यजमानः प्रीणाति ।
आज्येन जुहोति ।
अग्नेर्वा एतद्रूपम् ।
यदाज्यम् ।
यदाज्येन जुहोति ।
अग्निमेव तत्प्रीणाति ।
मधुना जुहोति ।
महृत्यै वा एतद्देवतायै रूपम् ।
यन्मधु ।
यन्मधुना जुहोति ॥ २ ॥

[[3-8-14-3]]

महतीमेव तद्देवता प्रीणाति ।
तण्डुलैर्जुहोति ।
वसूनां वा एतद्रूपम् ।
यत्तण्डुलाः ।
यत्तण्डुलैर्जुहोति ।
वसूनेव तत्प्रीणाति ।
पृथुकैर्जुहोति ।
रुद्राणां वा एतद्रूपम् ।
यत्पृथुकाः ।
यत्पृथुकैर्जुहोति ॥ ३ ॥

[[3-8-14-4]]

रुद्रानेव तत्प्रीणाति।
लाजैर्जुहोति।
आदित्यानां वा एतद्रूपम्।
यल्लाजाः।
यल्लाजैर्जुहोति।
आदित्यानेव तत्प्रीणाति।
करम्बैर्जुहोति।
विश्वेषां वा एतद्देवानां रूपम्।
यत्करम्बाः।
यत्करम्बैर्जुहोति ॥ ४ ॥

[[3-8-14-5]]

विश्वानेव तद्देवान्प्रीणाति।
धानाभिर्जुहोति।
नक्षत्राणां वा एतद्रूपम्।
यद्धानाः।
यद्धानाभिर्जुहोति।
नक्षत्राण्येव तत्प्रीणाति।
सक्तुभिर्जुहोति।
प्रजापतेर्वा एतद्रूपम्।
यत्सक्तवः।
यत्सक्तुभिर्जुहोति ॥ ५ ॥

[[3-8-14-6]]

प्रजापतिमेव तत्प्रीणाति।
मसूस्यैर्जुहोति।
सर्वासां वा एतद्देवतानां रूपम्।
यन्मसूस्यानि।
यन्मसूस्यैर्जुहोति।
सर्वा एव तद्देवताः प्रीणाति।
प्रियङ्गुतण्डुलैर्जुहोति।

प्रियाङ्गा ह वै नामैते।

एतैर्वै देवा अश्वस्याङ्गानि समदधुः।

यत्प्रियङ्गुतण्डुलैर्जुहोति।

अश्वस्यैवाङ्गानि संदधाति।

दशान्नानि जुहोति।

दशाक्षरा विराट्।

विराट्कृत्स्नस्यान्नाद्यस्यावरुद्धौ ॥ ६ ॥

जुहोति मधुना जुहोति पृथुकैर्जुहोति करम्बैर्जुहोति सक्तुभिर्जुहोति प्रियङ्गुतण्डुलैर्जुहोति चत्वारि च ॥

१४ ॥

अन्नहोमानाज्येनाग्नेर्मधुना तण्डुलैः पृथुकैर्लाजैः करम्बैर्धानाभिः सक्तुभिर्मसूस्यैः प्रियङ्गुतण्डुलैर्दशान्नानि द्वादश ॥

[[3-8-15-1]]

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत।

तस्य सृष्टस्य रक्षास्यजिघासन्।

स एतान्प्रजापतिर्नक्तस्य होमानपश्यत्।

तान्जुहोति।

तैर्वै स यज्ञाद्रक्षास्यपाहन्।

यन्नक्तस्य होमाञ्जुहोति।

यज्ञादेव तैर्यजमानो रक्षास्यपहन्ति।

आज्येन जुहोति।

वज्रो वा आज्यम्।

वज्रैर्णैव यज्ञाद्रक्षास्यपहन्ति ॥ १ ॥

[[3-8-15-2]]

आज्यस्य प्रतिपदं करोति।

प्राणो वा आज्यम्।

मुखत एवास्य प्राणं दधाति।

अन्नहोमाञ्जुहोति।

शरीरवदेवावरुन्धे।

व्यत्यासं जुहोति।

उ॒भय॑स्याव॑रु॒ध्यै।
नक्तं॑ जु॒होति॑।
रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै।
आज्ये॑ना॒न्ततो॑ जु॒होति॑ ॥ २ ॥

[[3-8-15-3]]

प्रा॒णो वा आ॒ज्यम्।
उ॒भय॑त ए॒वास्य॑ प्रा॒णं द॑धाति।
पु॒रस्ता॑च्चो॒परि॑ष्टाच्च।
ए॒कस्मै॑ स्वा॒हेत्या॑ह।
अ॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति।
द्वाभ्या॑ꣳ स्वा॒हेत्या॑ह।
अ॒मुष्मि॑न्ने॒व लो॒के प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति।
उ॒भयो॑रे॒व लो॒कयोः॑ प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति।
अ॒स्मिꣳश्चा॒मुष्मिꣳश्च।
श॒ताय॑ स्वा॒हेत्या॑ह।
श॒तायु॑र्वे पुरु॒षः श॒तवी॑र्यः।
आयु॑रे॒व वी॒र्य॑मव॒रुन्धे॑।
स॒हस्रा॑य॒ स्वा॒हेत्या॑ह।
आयु॑र्वे स॒हस्र॑म्।
आयु॑रे॒वाव॑रुन्धे।
सर्व॑स्मै॒ स्वा॒हेत्या॑ह।
अ॒परि॑मित॒मेवा॑व॒रुन्धे॑ ॥ ३ ॥
ए॒व य॒ज्ञाद्र॑क्षाꣳस्य॑प॒हन्त्य॑न्त॒तो जु॒होति॑ श॒ताय॑ स्वा॒हेत्या॑ह स॒प्त च॑ ॥ १५ ॥

[[3-8-16-1]]

प्र॒जाप॑तिं वा ए॒ष ई॑प्स॒तीत्या॑हुः।
योꣳऽश्व॑मे॒धेन॑ यज॒त इति॑।
अथो॑ आहुः।
सर्वा॑णि भू॒तानी॑ति।
ए॒कस्मै॑ स्वा॒हेत्या॑ह।

प्रजापतिर्वा एकः।
तमेवाप्नोति।
एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहेत्यभिपूर्वमाहुतीर्जुहोति।
अभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमेति।
एकोत्तरं जुहोति ॥ १ ॥

[[3-8-16-2]]

एकवदेव सुवर्गं लोकमेति।
सन्ततं जुहोति।
सुवर्गस्य लोकस्य संतत्यै।
शताय स्वाहेत्याह।
शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यः।
आयुरेव वीर्यमवरुन्धे।
सहस्राय स्वाहेत्याह।
आयुर्वै सहस्रम्।
आयुरेवावरुन्धे।
अयुताय स्वाहा नियुताय स्वाहा प्रयुताय स्वाहेत्याह ॥ २ ॥

[[3-8-16-3]]

त्रयं इमे लोकाः।
इमानेव लोकानवरुन्धे।
अर्बुदाय स्वाहेत्याह।
वाग्वा अर्बुदम्।
वाचमेवावरुन्धे।
न्यर्बुदाय स्वाहेत्याह।
यो वै वाचो भूमा।
तन्न्यर्बुदम्।
वाच एव भूमानमवरुन्धे।
समुद्राय स्वाहेत्याह ॥ ३ ॥

[[3-8-16-4]]

समुद्रमेवाप्नोति।

मध्याय स्वाहेत्याह ।
 मध्यमेवाप्नोति ।
 अन्ताय स्वाहेत्याह ।
 अन्तमेवाप्नोति ।
 परार्धाय स्वाहेत्याह ।
 परार्धमेवाप्नोति ।
 उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहेत्याह ।
 रात्रिर्वा उषाः ।
 अहर्व्युष्टिः ।
 अहोरात्रे एवावरुन्धे ।
 अथो अहोरात्रयोरेव प्रतितिष्ठति ।
 ता यदुभयीर्दिवा वा नक्तं वा जुहुयात् ।
 अहोरात्रे मोहयेत् ।
 उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहोदेष्यते स्वाहोद्यते स्वाहेत्यनुदिते जुहोति ।
 उदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहेत्युदिते जुहोति ।
 अहोरात्रयोरव्यतिमोहाय ॥ ४ ॥
 एकोत्तरं जुहोति प्रयुताय स्वाहेत्याह समुद्राय स्वाहेत्याहाहर्व्युष्टिः सप्त च ॥ १६ ॥

[[3-8-17-1]]

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्रेत्यश्वनामानि जुहोति ।
 उभयोरेवैनं लोकयोर्नामधेयं गमयति ।
 आयनाय स्वाहा प्रायणाय स्वाहेत्युद्रावाञ्जुहोति ।
 सर्वमेवैनमस्कन्नं सुवर्गं लोकं गमयति ।
 अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेति पूर्वहोमाञ्जुहोति ।
 पूर्वं एव द्विषन्तं भ्रातृव्यमतिक्रामति ।
 पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहेत्याह ।
 यथा यजुरेवैतत् ।
 अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेति पूर्वदीक्षा जुहोति ।
 पूर्वं एव द्विषन्तं भ्रातृव्यमतिक्रामति ॥ १ ॥

[[3-8-17-2]]

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहेत्येकविंशिनीं दीक्षां जुहोति।
 एकविंशतिर्वै देवलोकाः।
 द्वादश मासाः पञ्चर्तवः।
 त्रय इमे लोकाः।
 असावादित्य एकविंशः।
 एष सुवर्गो लोकः।
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै।
 भुवो देवानां कर्मणेत्यृतुदीक्षा जुहोति।
 ऋतूनेवास्मै कल्पयति।
 अग्नये स्वाहा वायवे स्वाहेति जुहोत्यनन्तरित्यै ॥ २ ॥

[[3-8-17-3]]

अर्वाङ्घ्रिज्ञः संक्रामत्वित्यासीर्जुहोति।
 सुवर्गस्य लोकस्याप्त्यै।
 भूतं भव्यं भविष्यदिति पर्यासीर्जुहोति।
 सुवर्गस्य लोकस्य पर्याप्त्यै।
 आ मे गृहा भवन्त्वित्याभूर्जुहोति।
 सुवर्गस्य लोकस्याभूत्यै।
 अग्निना तपोऽन्वभवदित्यनुभूर्जुहोति।
 सुवर्गस्य लोकस्यानुभूत्यै।
 स्वाहाऽऽधिमाधीताय स्वाहेति समस्तानि वैश्वदेवानि जुहोति।
 समस्तमेव द्विषन्तं भ्रातृव्यमतिक्रामति ॥ ३ ॥

[[3-8-17-4]]

द्रव्यः स्वाहा हनूभ्यां स्वाहेत्यङ्गहोमाञ्जुहोति।
 अङ्गै अङ्गै वै पुरुषस्य पाप्मोर्पश्लिष्टः।
 अङ्गादङ्गादेवैनं पाप्मनस्तेन मुञ्चति।
 अञ्जेताय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहेत्यंश्वरूपाणि जुहोति।
 रूपैरेवैनं समर्धयति।
 ओषधीभ्यः स्वाहा मूलैभ्यः स्वाहेत्योषधिहोमाञ्जुहोति।
 द्वय्यो वा ओषधयः।

पुष्पैभ्योऽन्याः फलं गृह्णन्ति।

मूलेभ्योऽन्याः।

ता एवोभयीरवरुन्धे ॥ ४ ॥

[[3-8-17-5]]

वनसपतिभ्यः स्वाहेति वनस्पतिहोमाञ्जुहोति।

आरण्यस्यान्नाद्यस्यावरुध्यै।

मेषस्त्वा पचतैरवत्वित्यपाव्यानि जुहोति।

प्राणा वै देवा अपाव्याः।

प्राणानेवावरुन्धे।

कूप्याभ्यः स्वाहाऽद्ध्यः स्वाहेत्यपाः होमाञ्जुहोति।

अप्सु वा आपः।

अन्नं वा आपः।

अद्ध्यो वा अन्नं जायते।

यदेवाद्ध्योऽन्नं जायते।

तदवरुन्धे ॥ ५ ॥

पूर्वदीक्षा जुहोति पूर्वं एव द्विषन्तं भ्रातृव्यमतिक्रामत्यनन्तरित्यै क्रामति रुन्धे जायत एकं च ॥ १७ ॥

[[3-8-18-1]]

अम्भाऽसि जुहोति।

अयं वै लोकोऽम्भाऽसि।

तस्य वसवोऽधिपतयः।

अग्निर्ज्योतिः।

यदम्भाऽसि जुहोति।

इममेव लोकमवरुन्धे।

वसूनाः सायुज्यं गच्छति।

अग्निं ज्योतिरवरुन्धे।

नभाऽसि जुहोति।

अन्तरिक्षं वै नभाऽसि ॥ १ ॥

[[3-8-18-2]]

तस्य रुद्रा अधिपतयः।

वा॒यु॒ज्योतिः॑ ।
य॒न्नभा॑सि जुहोति ।
अ॒न्तरि॑क्षमेवावरुन्धे ।
रु॒द्राणा॑सु सायुज्यं गच्छति ।
वा॒युं ज्योति॑रवरुन्धे ।
महा॑सि जुहोति ।
अ॒सौ वै लो॒को महा॑सि ।
तस्या॑दित्या अधिपतयः ।
सूर्यो॑ ज्योतिः ॥ २ ॥

[[3-8-18-3]]

य॒न्महा॑सि जुहोति ।
अ॒मुमे॒व लो॒कम॑वरुन्धे ।
आ॒दि॒त्याना॑सु सायुज्यं गच्छति ।
सूर्य॑ ज्योतिरवरुन्धे ।
नमो॑ रा॒ज्ञे नमो॑ वरुणायेति यव्यानि जुहोति ।
अ॒न्नाद्य॑स्यावरुध्यै ।
मयो॒भूर्वा॒ताँ अ॒भि वा॑तू॒स्रा इति॑ ग॒व्यानि॑ जुहोति ।
प॒शूना॑मवरुध्यै ।
प्रा॒णाय॑ स्वाहा॑ व्या॒नाय॑ स्वाहेति॑ संततिहोमाञ्जुहोति ।
सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्य॑ संतत्यै ॥ ३ ॥

[[3-8-18-4]]

सि॒ताय॑ स्वाहा॑ऽसि॒ताय॑ स्वाहेति॑ प्रमु॒क्तीर्जु॑होति ।
सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्य॑ प्रमु॒क्त्यै ।
पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहेत्या॑ह ।
यथा॑ य॒जुरे॑वैतत् ।
द॒त्त्वते॑ स्वाहा॑ऽद॒न्तका॑य॒ स्वाहेति॑ शरीरहोमाञ्जुहोति ।
पि॒तृलो॒कमे॒व तैर्य॑ज॒मानो॑ऽवरुन्धे ।
कस्त्वा॑ यु॒नक्ति॑ स त्वा॑ यु॒नक्ति॑वति॑ परि॒धीन्यु॑नक्ति ।
इ॒मे वै लो॒काः परि॑धयः ।

इ॒माने॒वास्मै॑ लो॒कान्यु॑नक्ति ।
सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्य॑ सम॒ष्ट्यै ॥ ४ ॥

[[3-8-18-5]]

यः प्रा॑णतो य आ॒त्म॒दा इति॑ म॒हि॒मानौ॑ जुहोति ।
सु॒वर्गो॑ वै लो॒को महः॑ ।
सु॒वर्ग॑मेव ताभ्या॑ लो॒कं यज॑मानोऽव॒रुन्धे॑ ।
आ ब्रह्म॑न्ब्राह्म॒णो ब्रह्म॑वर्च॒सी जा॑यता॒मिति॑ सम॒स्तानि॑ ब्रह्म॑वर्च॒सानि॑ जुहोति ।
ब्रह्म॑वर्च॒समेव॑ तैर्यज॑मानोऽव॒रुन्धे॑ ।
जज्ञि॑ बी॒जमि॑ति जुहो॒त्यन॑न्तरित्यै ।
अ॒ग्नये॑ सम॒नम॑त्पृथि॒व्यै सम॑न॒मदि॑ति सन्नति॒होमाञ्जु॑होति ।
सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्य॑ सं॒नत्यै॑ ।
भू॒ताय॑ स्वाहा॒ भवि॑ष्यते स्वाहेति॑ भू॒ताभ॑व्यौ हो॒मौ जुहो॑ति ।
अ॒यं वै लो॒को भू॑तम् ॥ ५ ॥

[[3-8-18-6]]

असौ॑ भवि॒ष्यत् ।
अ॒नयो॑रे॒व लो॒कयोः॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑ति ।
सर्व॑स्याप्त्यै ।
सर्व॑स्याव॒रुन्धे॑ ।
यद॑क्रन्दः प्रथ॒मं जा॑यमान॒ इत्य॑श्चस्तो॒मीयं॑ जुहोति ।
सर्व॑स्याप्त्यै ।
सर्व॑स्य॒ जित्यै॑ ।
सर्व॑मे॒व तेना॑प्नोति ।
सर्वं॑ जयति ।
योऽश्व॑मे॒धेन॑ यजते ॥ ६ ॥

[[3-8-18-7]]

य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑ ।
यज्ञ॑ रक्षा॒स्यजि॑घा॒सन् ।
स ए॒तान्प्र॒जाप॑तिर्नक्त॒ हो॒मान॑पश्यत् ।
तान॑जुहोत् ।

तैर्वै स यज्ञाद्रक्षांस्यपाहन्।
 यन्नक्तं होमाञ्जुहोति।
 यज्ञादेव तैर्यजमानो रक्षांस्यपहन्ति।
 उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहेत्यन्ततो जुहोति।
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै ॥ ७ ॥
 वै नभांसि सूर्यो ज्योतिः संतत्यै समष्ट्यै भूतं यजते नव च ॥ १८ ॥

[[3-8-19-1]]

एकयूपो वैकादशिनी वा।
 अन्येषां यज्ञानां यूपा भवन्ति।
 एकविंशिन्यश्वमेधस्य।
 सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै।
 बैल्वो वा खादिरो वा पालाशो वा।
 अन्येषां यज्ञक्रतूनां यूपा भवन्ति।
 राज्जुदाल एकविंशत्यरत्निरश्वमेधस्य।
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै।
 नान्येषां पशूनां तेजन्या अवद्यन्ति।
 अवद्यन्त्यश्वस्य ॥ १ ॥

[[3-8-19-2]]

पाप्मा वै तेजनी।
 पाप्मनोऽपहत्यै।
 प्लक्षशाखायामन्येषां पशूनामवद्यन्ति।
 वेतसशाखायामश्वस्य।
 अप्सुर्योनिर्वा अश्वः।
 अप्सुजो वेतसः।
 स्व एवास्य योनाववद्यति।
 यूपेषु ग्राम्यान्पशून्नियुञ्जन्ति।
 आरोकेष्वारण्यान्धारयन्ति।
 पशूनां व्यावृत्त्यै।
 आ ग्राम्यान्पशूल्लभन्ते।

प्रा॒ण॒या॒न्त्सृ॒जन्ति॑ ।
पा॒प्म॒नोऽप॑ह॒त्यै ॥ २ ॥
अ॒श्व॒स्य॒ व्या॒वृ॒त्त्यै॒ त्रीणि॑ च ॥ १९ ॥

[[3-8-20-1]]

रा॒ज्जु॒दा॒ल॒मग्नि॑ष्ठं मि॒नोति॑ ।
भ्रू॒ण॒ह॒त्याया॑ अ॒प॑ह॒त्यै ।
पौ॒तु॒द्र॒वाव॑भि॒तौ भ॑वतः ।
पु॒ण्य॑स्य ग॒न्ध॒स्याव॑रु॒ध्यै ।
भ्रू॒ण॒ह॒त्यामे॒वास्मा॑द॒प॒ह॒त्यै ।
पु॒ण्ये॑न ग॒न्धे॒नोभ॑यतः परि॒गृ॒ह्णाति॑ ।
ष॒ड्वै॒ल्वा भ॑वन्ति ।
ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒सस्या॑व॒रु॒ध्यै ।
ष॒ड्वा॒दि॒राः ।
ते॒ज॒सोऽव॑रु॒ध्यै ॥ १ ॥

[[3-8-20-2]]

ष॒ड्वा॒ला॒शाः ।
सो॒म॒पी॒थस्या॑व॒रु॒ध्यै ।
ए॒क॒विं॒शतिः॑ संप॒द्यन्ते॑ ।
ए॒क॒विं॒शति॑र्वै दे॒व॒लो॒काः ।
द्वा॒द॒श॒ मा॒साः प॒ञ्च॒र्त॒वः ।
त्रय॑ इ॒मे लो॒काः ।
अ॒सा॒वा॒दित्य॑ ए॒क॒विं॒शः ।
ए॒ष सु॑व॒र्गो लो॒कः ।
सु॒व॒र्ग॒स्य लो॒क॒स्य॒ सम॑ष्ट्यै ।
श॒तं प॒श॒वो॑ भवन्ति ॥ २ ॥

[[3-8-20-3]]

श॒ता॒युः पुरु॑षः श॒तेन्द्रि॑यः ।
आ॒यु॒ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्र॒ति॒ति॒ष्ठति॑ ।
सर्व॑ वा अ॒श्व॒मे॒ध्याप्नो॑ति ।

अपरिमिता भवन्ति ।
अपरिमितस्यावरुच्चै ।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति ।
कस्मात्सत्यात् ।
दक्षिणतोऽन्येषां पशूनामवद्यन्ति ।
उत्तरतोऽश्वस्येति ।
वारुणो वा अश्वः ॥ ३ ॥

[[3-8-20-4]]

एषा वै वरुणस्य दिक् ।
स्वायामेवास्य दिश्यवद्यति ।
यदितरेषां पशूनामवद्यति ।
शतदेवत्यं तेनावरुन्धे ।
चित्तेऽग्नावर्धिवैतसे कटेऽश्वं चिनोति ।
अप्सुयौनिर्वा अश्वः ।
अप्सुजो वैतसः ।
स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति ।
पुरस्तात्प्रत्यञ्चं तूपरं चिनोति ।
पश्चात्प्राचीनं गोमृगम् ॥ ४ ॥

[[3-8-20-5]]

प्राणापानावेवास्मिन्त्सम्यञ्चौ दधाति ।
अश्वं तूपरं गोमृगमिति सर्वहुत एताञ्जुहोति ।
एषां लोकानामभिजित्यै ।
आत्मनाऽभिजुहोति ।
सात्मानमेवैनं सतनुं करोति ।
सात्माऽमुष्मिँल्लोके भवति ।
य एवं वेद ।
अथो वसोरिव धारां तेनावरुन्धे ।
इलुवर्दाय स्वाहा बलिवर्दाय स्वाहेत्याह ।
संवत्सरो वा इलुवर्दः ।

परिवत्सरो बलिवर्दः।

संवत्सरादेव परिवत्सरादायुरवरुन्धे।

आयुरेवास्मिन्दधाति।

तस्मादश्वमेधयाजी जरसां विस्त्रसाऽमुं लोकमेति ॥ ५ ॥

तेजसोऽवरुध्यै भवन्त्यश्वौ गोमृगमिलुवर्दश्चत्वारि च ॥ २० ॥

[[3-8-21-1]]

एकविंशोऽग्निर्भवति।

एकविंशः स्तोमः।

एकविंशतिर्यूपाः।

यथा वा अश्वा वर्षभा वा वृषाणः सङ्स्फुरेरन्।

एवमेतत्स्तोमाः सङ्स्फुरन्ते।

यदेकविंशाः।

ते यत्समृच्छेरन्।

हन्येतास्य यज्ञः।

द्वादश एवाग्निः स्यादित्याहुः।

द्वादशः स्तोमः।

[[3-8-21-2]]

एकादश यूपाः।

यद्द्वादशोऽग्निर्भवति।

द्वादश मासाः संवत्सरः।

संवत्सरेणैवास्मा अन्नमवरुन्धे।

यद्दश यूपा भवन्ति।

दशाक्षरा विराट्।

अन्नं विराट्।

विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे।

य एकादशः।

स्तन एवास्यै सः।

[[3-8-21-3]]

दुह एवैनां तेन।

तदाहुः।
यद्द्वादशोऽग्निः स्याद्द्वादशः स्तोम एकादश यूपाः।
यथा स्थूरिणा यायात्।
तादृक्तत्।
एकविंश एवाग्निः स्यादित्याहुः।
एकविंशः स्तोमः।
एकविंशतिर्यूपाः।
यथा प्रष्टिभिर्याति।
तादृगेव तत् ॥ ३ ॥

[[3-8-21-4]]

यो वा अश्वमेधे तिस्रः ककुभो वेद।
ककुद्ध राज्ञां भवति।
एकविंशोऽग्निर्भवति।
एकविंशः स्तोमः।
एकविंशतिर्यूपाः।
एता वा अश्वमेधे तिस्रः ककुभः।
य एवं वेद।
ककुद्ध राज्ञां भवति।
यो वा अश्वमेधे त्रीणि शीर्षाणि वेद।
शिरो ह राज्ञां भवति।
एकविंशोऽग्निर्भवति।
एकविंशः स्तोमः।
एकविंशतिर्यूपाः।
एतानि वा अश्वमेधे त्रीणि शीर्षाणि।
य एवं वेद।
शिरो ह राज्ञां भवति ॥ ४ ॥
द्वादशः स्तोमः स एव तच्छिरो ह राज्ञां भवति षड् ॥ २१ ॥

[[3-8-22-1]]

देवा वा अश्वमेधे पवमाने।

सुवर्गं लोकं न प्राजानन्।
 तमश्वः प्राजानात्।
 यदश्वमेधेऽश्वेन मेध्येनोदञ्चो बहिष्पवमानं सर्पन्ति।
 सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै।
 न वै मनुष्यः सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद।
 अश्वो वै सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद।
 यदुद्गातोद्गायैत्।
 यथाऽक्षेत्रज्ञोऽन्येन पथा प्रतिपादयैत्।
 तादृक्तत् ॥ १ ॥

[[3-8-22-2]]

उद्गातारमपरुच्छ।
 अश्वमुद्गीथाय वृणीते।
 यथा क्षेत्रज्ञोऽञ्जसा नयति।
 एवमेवैनमश्वः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति।
 पुच्छमन्वारभन्ते।
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै।
 हिं करोति।
 सामैवाकः।
 हिं करोति।
 उद्गीथ एवास्य सः ॥ २ ॥

[[3-8-22-3]]

वड्बा उपरुन्धन्ति।
 मिथुनत्वाय प्रजात्यै।
 अथो यथौपगातारं उपगायन्ति।
 तादृगेव तत्।
 उदगासीदश्वो मेध्य इत्याह।
 प्राजापत्यो वा अश्वः।
 प्रजापतिरुद्गीथः।
 उद्गीथमेवावरुन्धे।

अथो ऋक्सामयोरेव प्रतितिष्ठति।
हिरण्येनोपाकरोति।
ज्योतिर्वै हिरण्यम्।
ज्योतिरेव मुखतो दधाति।
यजमाने च प्रजासु च।
अथो हिरण्यज्योतिरेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति ॥ ३ ॥
तत्स उपाकरोति चत्वारि च ॥ २२ ॥

[[3-8-23-1]]

पुरुषो वै यज्ञः।
यज्ञः प्रजापतिः।
यदश्वे पशून्नियुञ्जन्ति।
यज्ञादेव तद्यज्ञं प्रयुङ्क्ते।
अश्वं तूपरं गौमृगम्।
तानग्निष्ठ आलभते।
सेनामुखमेव तत्सङ्श्रयति।
तस्माद्राजमुखं भीष्मं भावुकम्।
आग्नेयं कृष्णाग्नीवं पुरस्ताल्ललाटे।
पूर्वाग्निमेव तं कुरुते ॥ १ ॥

[[3-8-23-2]]

तस्मात्पूर्वाग्निं पुरस्तात्स्थापयन्ति।
पौष्णमन्वञ्चम्।
अन्नं वै पूषा।
तस्मात्पूर्वाग्नावाहार्यमाहरन्ति।
ऐन्द्रापौष्णमुपरिष्ठात्।
ऐन्द्रो वै राजन्योऽन्नं पूषा।
अन्नाद्येनैवेनमुभयतः परिगृह्णाति।
तस्माद्राजन्योऽन्नादो भावुकः।
आग्नेयौ कृष्णाग्नीवौ बाहुवोः।
बाहुवोरेव वीर्यं धत्ते ॥ २ ॥

[[3-8-23-3]]

तस्माद्द्राज॒न्यो॑ बाहु॒बली॑ भावुकः ।

त्वाष्ट्रौ॑ लो॒मश॑स॒वथौ॑ स॒वथ्योः॑ ।

स॒वथ्यो॑रे॒व वी॒र्यं॑ धत्ते ।

तस्माद्द्राज॒न्य ऊ॒रुब॒ली॑ भावुकः ।

शि॒ति॒पृ॒ष्ठौ बा॑र्हस्प॒त्यौ पृ॒ष्ठे ।

ब्र॒ह्मव॑र्च॒समे॒वोप॑रि॒ष्टाद्ध॑त्ते ।

अथो॑ क॒वचे॑ ए॒वैते॑ अ॒भितः॑ पर्यू॒हते॑ ।

तस्माद्द्राज॒न्यः सं॑न॒द्धो वी॒र्यं॑ करोति ।

धा॒त्रे पृ॒षो॒द॒रम॑धस्तात् ।

प्र॒ति॒ष्ठा॒मे॒वैतां॑ कुरुते ।

अथो॑ इ॒यं वै॑ धा॒ता ।

अ॒स्यामे॒व प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति ।

सौर्यं॑ ब॒लक्षं॑ पु॒च्छे॑ ।

उ॒त्से॒धमे॒व तं॑ कुरुते ।

तस्मा॑दु॒त्से॒धं भ॒ये प्र॒जा अ॒भिस॑ङ्श्रयन्ति ॥ ३ ॥

कुरु॑ते ध॒त्ते कुरु॑ते पञ्च च ॥ २३ ॥

सा॒ङ्ग्रह॑ण्या चतु॒ष्टय्यो॑ यो वै यः पि॒तुश्च॒त्वारो॑ यथा॒ नि॒क्तं प्र॒जाप॑तये त्वा॒ यथा॑ प्रो॒क्षितं॑ वि॒भूरा॑ह

प्र॒जाप॑तिरकामयताश्वमे॒धेन॑ प्र॒जाप॑तिर्न किञ्च न सा॒वि॒त्रमा॑ब्रह्मन्प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यः॑ प्र॒जप॑ती रक्षाँ॒सि

प्र॒जाप॑तिमीप्सति वि॒भूर॑श्च॒ना॒मान्य॑म्भाँ॒स्येक॑यूपो राज्जु॒दाल॑मेकवि॒ंशो दे॒वाः पु॒रुष॑स्त्रयो॒विंश॑तिः ॥

२३ ॥

सा॒ङ्ग्रह॑ण्या तस्मा॑दश्वमे॒धया॑जी यत्परि॑मिता॒ यद्य॑ज्ञ॒मुखे॑ यो दी॒क्षां दे॒वाने॒व त्रयं॑ इ॒मे सि॒ताय॑

प्राणा॑पा॒नावे॒वास्मि॑न्तस्मा॑द्द्राज॒न्य ए॒क॒न॒वतिः॑ ॥ ९१ ॥